

АРЕАЛНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА НАЗВАНИЯ ОТ КУЛИНАРНАТА ЛЕКСИКА В БЪЛГАРСКИТЕ ДИАЛЕКТИ В ОБЩОСЛАВЯНСКИ АСПЕКТ¹

Маргарита Котева

Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“ – БАН

AREAL CHARACTERISTICS OF NAMES FROM THE CULINARY LEXIS IN THE BULGARIAN DIALECTS IN A SLAVONIC PERSPECTIVE

Margarita Koteva

Institute for Bulgarian Language – BAS

Abstract

This article presents names of the culinary terminology in the Bulgarian dialects in a Slavonic perspective. The Bulgarian material is analyzed in a Slavonic context, describing the areas of distribution of culinary names in the Bulgarian dialects and in other Slavic dialects. Some maps of the Slavic Linguistic Atlas (OLA) and the Bulgarian Dialectic Atlas (Generalized volume) are analyzed. The relationship of the Bulgarian dialects with the three groups of Slavic dialects - East Slavic, West Slavic and South Slavic, as well as the place of the Bulgarian dialects in the Slavic linguistic family is investigated.

Key words: dialectology, linguistic geography, Slavic linguistic atlas, maps

Съвременните методи на лингвогеографията все по-често намират приложение в най-различни по тематика езиковедски изследвания.

Издадените голямо количество лингвогеографски трудове у нас и в чужбина (БДА, ДАРЯ, ОЛА, БЛА, ОКДА, АУМ, ЛАРНГ, ALE, SLA, CJA и др.)², дават възможност всестранно да бъдат изследвани отделните езици и техните диалекти.

¹ Изследването е осъществено по проект на ФНИ „Интерактивна кулинарна карта на българската езикова територия“ (№ ДН КП-06-Н 30/7).

² Български диалектен атлас (БДА), Диалектологический атлас русского языка (ДАРЯ), Общославянский лингвистический атлас (ОЛА), Белоруский лексический атлас (БЛА), Общекарпатский диалектологический атлас (ОКДА), Атлас української мови (АУМ), Лексический атлас русских народных говоров (ЛАРНГ), Atlas linguarum Europae (ALE), Slovenski lingvistični atlas (SLA), Český jazykový atlas (CJA) и др.

Важно значение за изучаването на диалектната лексика в България има издаването на Български диалектен атлас. Обобщаващ том (БДАОТ 2001). Благодарение на картите в атласа визуално могат да се очертаят ареалите на разпространение на диалектните названия по българската езикова територия, като се маркират диалектните сходства и различия. Лингвистичната география дава възможност за изводи и обобщения, отнесени към историята на езика и неговите носители (Радева 2001: 16).

Ценен източник за сравнителното изучаване на славянските езици и в частност на българския език и на неговите диалекти е Общославянският лингвистичен атлас (ОЛА). През 2007 г. излиза т. 6. на ОЛА „Домашнее хозяйство и приготовление пищи”, в който за пръв път е картографиран български материал след 23-годишно отсъствие на България от ОЛА по извънезикови причини (ОЛА 2007). Българският богат и автентичен лексикален материал, включен вече в картите на ОЛА, предоставя възможност да се систематизира в пълнота типологията на ареалите на архаизмите и иновациите върху славянския езиков ландшафт (Керемидчиева 2016: 140).

В тази статия ще бъде изследвана част от кулинарната лексика от лат. *culinarius*, произв. от *culina* ‘кухня’, картографирана в този лексико-словообразователен том на ОЛА, която включва в по-широк смисъл названия на различни видове храни, названия на вкусови качества и свойства на храни и названия на кулинарни технологии, свързани с националната кухня. Обект на анализ са лексеми, които с едно или повече от своите значения се включват в тематичната група на кулинарната лексика. Целта е да се представят онези лексеми, които са разпространени паралелно както в българските диалекти, така и в другите славянски диалекти според картографските данни на ОЛА. Ще бъдат очертани ареалите на разпространение на тези лексеми, като за по-голяма пълнота на лингвистичните данни ще се цитират и някои карти на БДАОТ, както и някои разсъждения и обобщения от най-новия труд на проф. Т. Вендина „Типология лексических ареалов Славии“ (Вендина 2014). Ще се открият връзките на българските диалекти с трите основни групи славянски диалекти, като се изтъкнат и някои собственодиалектни български особености.

Според ареалите на разпространение на лексемите по славянската езикова територия, те могат да бъдат разпределени в няколко групи, като всяка една лексема се изписва и чрез своята фоно-морфологична

интерпретация, по която е картографирана в Общославянския лингвистичен атлас:

1. Лексеми, разпространени в източнославянските, западнославянските, в българските и други южнославянски диалекти.

В тази група се включват лексеми, разпространени едновременно в трите основни групи славянски диалекти – източнославянски, западнославянски и южнославянски.

Плътни и компактни ареали на разпространение има лексемата *вечеря*; *večer-j-a* ‘вечерно ядене’, разпространена в южнославянските и западнославянските диалекти, в украинските и белоруските диалекти, а в руските диалекти тя е засвидетелствувана само в южноруските говори (ОЛА 2007: к. 62).

Обширен ареал в южнославянските диалекти (без словенските) има лексемата *сланина*; *soln-in-a* ‘мастния подкожен слой на прасе’. Тя се среща също в словашките и полските диалекти, островно в югозападните украински и североизточните белоруски диалекти и в някои руски (п. 526) и словенски (п. 21) диалекти (ОЛА 2007: к. 27).

Лексемата *тлъст*; *tъlst-ъ* ‘много мазен (за месо)’ свързва южнославянските диалекти както със славянския запад, така и със славянския изток. Тя е разпространена в българските, в полските, чешките и островно в западнословашките и среднословашките диалекти, в югозападнобелоруските, украинските и в някои хърватски (пп. 24, 44) и словенски диалекти (пп. 4, 6) (ОЛА 2007: к. 26).

Със същото значение в трите славянски езикови групи се употребява и лексемата *мастен*; *mast-ъn-ъ* ‘много мазен (за месо)’, която се среща островно в югозападните украински диалекти и в някои пунктове на югоизточните украински диалекти (п. 504), заема широк ареал в словенските, хърватските, сръбските, българските и словашките диалекти и има микроареал в полските диалекти (пп. 308, 310) (ОЛА 2007: к. 26).

В южнославянските, в чешките, украинските, западнословашките и среднословашките диалекти е разпространена лексемата *яйце*; *//aj-ъc-e* ‘яйце’, която има островни ареали и в белоруските и полските диалекти (пп. 307, 308) (ОЛА 2007: к. 39). Лексемата *//aj-ъc-e* по-рано е имала много широко разпространение, за което свидетелствува старата полска форма

jaјce, доказваща, че тя е безспорен праславянски диалектизъм (Вендина 2014: 52).

Има лексеми, които образуват много малки микроареали в едни славянски диалекти, но намират продължение в плътни ареали в други славянски диалекти като лексемата *изпече*; *jbz-peč-e-ть* ‘(да) изпече (за храна)’, която образува микроареал в долнолужишките говори (п. 235), в югозападните украински (пп. 467, 483) и белоруски говори (пп. 368, 395) и плътен ареал в руските, хърватските, българските диалекти и диалектите в Северна Македония (ОЛА 2007: к. 15).

И в трите групи славянски диалекти видовете животинско месо, което се употребява за консумация, се назовава с именни словосъчетания (*свинско месо*, *говеждо месо*, *телешко месо*, *гъше месо* – българските диалекти, *svinьsko męso* – словашките диалекти, *męso od porsьca* – хърватските диалекти, *skorpьje męso* – горнолужишките диалекти, *baranьje męso* – руските диалекти, *goveđьsko męso* – сръбските диалекти, *ovьшьe męso* – словенските диалекти, *bydlьje męso* – украинските диалекти, *volьsko męso* – полските диалекти, *gospьje męso* – белоруските диалекти и др.). Съществуването на тези съставни названия в диалектите потвърждава тезата за тяхното ранно общославянско разпространение.

Широк ареал на разпространение в българските и в другите южнославянски диалекти има словосъчетанието *кисело мляко*; *kys-ěl-o melk-o* ‘кисело мляко’, което образува плътни ареали в чешките и частично словашките диалекти, разпространено е в украинските и белоруските говори и ограничено се среща в руските говори, където се предпочитат повече неговите едноксемни еквиваленти (*kysьluшьka*, *kysьluxa* – руските говори) (ОЛА 2007: к. 35). Разпространението на названието в тези славянски диалекти е доказателство за съхранен архаизъм, тъй като по принцип описателните конструкции като цяло предхождат едноксемните названия, образувани по пътя на кондензацията (Вендина 2014: 53).

Към праславянските новообразувания се отнасят лексемите *белтък*; *běl-ьк-ь* ‘бялата част на яйце’ и *жълтък*, *жълт-ьк-ь* ‘жълтата част на яйце’, което се потвърждава от формата *běl-ьк-ь* в българските диалекти, възникнала по аналогия с формата *жълт-ьк-ь* (ЭССЯ 2: 82). Тези лексеми имат обширни ареали в източнославянските и в повечето западнославянски диалекти, докато в южнославянските диалекти са

разпространени основно в българските диалекти и някои диалекти в Северна Македония (ОЛА 2007: к. 42, к. 43).

В БДАОТ са картографирани словообразователните варианти на лексемата *белтък* в българските диалекти (*бел-тък, бел-ка, бел-ило, бел-ина, бел-иш, бел-та*) (БДАОТ 2001: К № Л 103). Една част от тях са включени в българската диалектна мрежа на ОЛА, а друга част се откриват в другите славянски диалекти (ОЛА 2007: к. 42). Тези словообразователните варианти илюстрират възпроизводството на разпространени словообразователни модели, актуални за праславянския език и също свидетелствуват за древни диалектни отношения между славянските езици, които са разрушени в хода на тяхната многовековна история (Вендина 2014: 89).

Широко разпространена в източнославянските и западнославянските диалекти е лексемата *сметана*; *съ-met-an-a* ‘гъст мазен слой на кисело мляко’. В южнославянските диалекти тя се среща по-ограничено, островно е разпространена в отделни словенски диалекти, в призренско-тимошките диалекти и в североизточните и западните български диалекти (ОЛА 2007: к. 37). С другото си значение за ‘гъст мазен слой на прясно мляко’ лексемата *сметана* има по-широко разпространение в украинските, белоруските, чешките, лужишките, западнословашките и словенските диалекти, по-ограничено в руските, полските и българските диалекти, като образува микроареали в някои хърватски говори (п. 148а) и сръбските преселнически говори в Румъния (пп. 168, 169) (ОЛА 2007: к. 36).

Някои названия от кулинарната лексика са с вторична номинация, образувани са в следствие на метонимичен или метафоричен пренос, като лексемата *кожа*; *кож-а* ‘обелка от картоф’, която е разпространена в североизточните и югоизточните български диалекти, в северноруските и средноруските диалекти, островно в южноруските диалекти и някои чешки диалекти и образува микроарел в хърватските преселнически говори в Унгария (п. 150) (ОЛА 2007: к. 51). В българските диалекти лексемата е полисемантична, като освен със значението си ‘обелка от картоф’ е позната и със значенията си ‘гъст мазен слой на прясно мляко’ и ‘черупка (на яйце)’.

Въпреки че ареалите на разпространение на тези лексеми в хода на развитие постепенно са разрушени за сметка на новопоявилите се

регионализми, съществуването им в трите групи славянски диалекти потвърждава съществуването на славянското езиково единство.

2. Лексеми, разпространени в източнославянските, в българските и други южнославянски диалекти.

Плътен и компактен ареал на разпространение в ОЛА има лексемата *режа*; *rež-e-tb* в значение ‘режа с нож (за храна)’, която е разпространена в източнославянските и южнославянските диалекти (включително българските диалекти), без диалектите в Северна Македония, където се среща лексемата *сека*; *seč-e-tb* ‘режа с нож (за храна)’ (ОЛА 2007: к. 17).

Широко разпространена в българските диалекти и диалектите в Северна Македония е лексемата *брашно*; *borš-ъn-o* ‘брашно’, която образува разкъсани ареали в хърватските и сръбските диалекти и отсъства в словенските диалекти, освен това лексемата островно е разпространена и в южните украински диалекти (ОЛА 2007: к. 11). В ЭССЯ тази лексема се определя като безусловен праславянски архаизъм, тъй като в словообразователен аспект е почти прозрачна по разчлененост на корен и формант, което доказва, че е образувана в дославянския период, тъй като няма факти, доказващи самостоятелното съществуване на корена *boršъno* в славянските езици (ЭССЯ 2: 213).

Българските диалекти се свързват с източнославянските диалекти и с лексемата *пладне*; *pol-u-dъn-e* ‘следобедно ядене’, която образува микроареал в западнобългарските диалекти (п. 118) и островен ареал в южноруските и западната група на средноруските говори (п. 726) (ОЛА 2007: к. 61).

В кулинарната лексика се включват и лексеми, номиниращи вкусови качества на храни, като лексемата *вкусен*; *vъ-kъs-ъn-ъ* ‘вкусен (за храна)’, разпространена широко в руските диалекти, в сръбските и хърватските диалекти, в българските, словенските, белоруските и украинските диалекти и в отделни пунктове в Северна Македония (пп. 93, 98) (ОЛА 2007: к. 65). Със същото значение, но производни от други коренни основи в българските диалекти се употребяват и лексемите *благ*, *сладък* и *хубав* (вж. по-надолу).

Лексемата *сладък*; *sold-ъk-ъ* ‘вкусен (за храна)’ има разпространение освен в българските диалекти, също в сръбските диалекти и в диалектите в Северна Македония, тя образува микроареал в северноруските и средноруските диалекти (пп. 570, 745) и подобно на

лексемата *вкусен* свързва южнославянските с източнославянските диалекти (ОЛА 2007: к. 65).

Лексемите *сладък* и *благ* със значение ‘сладък’ разделят българската езикова територия относително на две части: в североизточните и островно в югоизточните български говори широко е разпространено названието *сладък*, а в северозападните, югозападните и по-голямата част от югоизточните говори – названието *благ* (БДАОТ: 2001: К № Л 97).

Лексемата *кора*; *kor-a* ‘обелка на картоф’, която е с вторично метафорично значение, има разкъсан ареал на разпространение в северноруските, хърватските и сръбските диалекти и островен ареал на разпространение в българските югозападни диалекти (ОЛА 2007: к. 51).

В българските и руските диалекти е разпространена лексемата *кожа*; *kož-a* ‘черупка (на яйце)’, която островно е регистрирана в средноруските говори, някои пунктове на южноруските говори (п. 769), сръбските преселнически говори в Румъния (п. 168) и в българските говори (п. 141) (ОЛА 2007: к. 41). Метафоричният характер на значенията на тези лексеми (*кора* и *кожа*) в съответствие с лингвогеографската теория говори за по-късното формиране на техния ареал на разпространение (ЭССЯ 12: 35, 36).

3. Лексеми, разпространени в западнославянските, в българските и други южнославянски диалекти.

Субстантивирани названия на видовете животинско месо в кулинарната лексика тясно свързват българските диалекти с чешките и полските диалекти от западнославянската езикова група, тъй като тези субстантивирани названия са разпространени единствено в тези диалекти. Напр. лексемата *свинско*; *svin-ьsk-O* ‘свинско месо’ е разпространена основно в българските диалекти, като образува микроареал в полските диалекти (ОЛА 2007: к. 21). Лексемата *говеждо*; *govejE* ‘говеждо месо’ е разпространена само в чешките и българските диалекти (ОЛА 2007: к. 22).

В българските диалекти субстантивирани названия преобладават в централните български говори, а в западнобългарските и отчасти в източнобългарските говори са характерни двусъставните названия на месо (*свинско месо*, *говеждо месо*, *телешко месо*, *овнешко месо*, *агнешко месо*, *гъше месо*) (ОЛА 2007: к. 68).

Лексемата *кисел*; *kys-ěl-ъ* ‘кисел (за вкус)’ покрива цялата южнославянска диалектна територия, тя намира широко разпространение

и в чешките диалекти, островно е разпространена в западнословашките диалекти и в някои полски диалекти (п. 266) (ОЛА 2007: к. 44).

Лексемата *обелка*; ***ob-běl-ъk-a*** ‘обелка на картоф’, която е разпространена в западнобългарските диалекти, има островен ареал и в западнословашките диалекти и микроареал в хърватските диалекти (п. 27) [ОЛА 2007: к. 51].

4. Лексеми, разпространени в българските и други южнославянски диалекти.

Само в българските диалекти и в диалектите в Северна Македония (пп. 98, 113а) са разпространени лексемите *закуска*; ***za-kos-ъk-a*** ‘сутрешно ядене’ (ОЛА 2007: к. 58), *крайщник*; ***kraj-itj-ъn-ik-ъ*** ‘първото отрязано парче от хляба’ (ОЛА 2007: к. 18), *готвя*; ***got-ъv-i-tъ*** ‘готвя (за храна)’ (ОЛА 2007: к. 45).

В същата югоизточна българо-македонска диалектна зона (по терминологията на Т. Ив. Вендина), в която се включват българските диалекти и диалектите в Северна Македония, е разпространена и лексемата *пръжки*; ***prъž-ъk-y*** ‘изпържени късчета сланина’, регистрирана в северозападните български диалекти и в някои западни говори в Северна Македония (пп. 96, 99) (ОЛА 2007: к. 30).

Нейни хетероними са лексемите *цигариди* и *жумерки*. Лексемата *цигариди*; ***(cigarid)-y*** ‘изпържени парченца сланина’ от н.-гръц. τσιγαρίζω е разпространена в югоизточните български диалекти (пп. 133, 144) и в диалектите в Егейска Македония (п. 113) (ОЛА 2007: к. 30), а лексемата *жумерки*; ***žъm-er-ъk-y*** ‘изпържени парченца сланина’ има островен ареал в североизточните български диалекти и в говорите в Егейска Македония (ОЛА 2007: к. 30).

В БДАОТ са събрани и картографирани над 20 хетеронима на лексемата *пръжки* (*дропки, жумерки, кацанки, чварки, чурупки, шушулки, джубри, цигариди, какърдак, ципори* и др.) (БДАОТ 2001: К № Л 24). В този смисъл е особено важно значението на всички национални атласи, данните от които допълват лингвистичната информация в ОЛА с по-богат и специализиран езиков материал.

Само в тази диалектна зона е разпространена и лексемата *йогурт*; ***(jogurt)-ъ*** ‘кисело мляко’ от тур. yoğurt (ОЛА 2007: к. 35).

Според Т. Ив. Вендина именно тази зона често пъти играе ролята на „лидер“ и нерядко се противопоставя на всички останали южнославянски

диалекти, тъй като там се наблюдава максимална концентрация на съответните лексеми (Вендина 2014: 240).

В рамките на югоизточната българо-македонска диалектна зона се откроява сръбско-македонско-българската диалектна зона (по терминологията на Т. Ив. Вендина), в която се включват западнобългарските и сръбските диалекти, както и северозападните диалекти в Северна Македония.

В тази зона е разпространена лексемата *благ*; *bolg-ъ* ‘вкусен (за храна)’, която заема обширен ареал в българските говори, има микроареал в призренско-тимошките говори (п. 99) и западните говори в Северна Македония (п. 90). Нейн семантичен еквивалент е заемката *хубав*, (*xub*)-*av-ъ* ‘вкусен (за храна)’ от тур. *хоб*, която е разпространена широко в българските диалекти и диалектите в Северна Македония и в (ОЛА 2007: к. 65).

Само в българските диалекти и отчасти в сръбските диалекти, както и в диалектите в Северна Македония е разпространена лексемата *втасва*; (*ftas*)-*u-je-тъ* ‘надига се, расте (за тесто)’. В останалите славянски диалекти хетеронимите на лексемата *втасва* са производни от други основи (*ži-v-e-тъ* – северноруските диалекти, *xod-e-тъ* – словенските и чешките диалекти, *vъzъ-jъd-e-тъ* – южноруските диалекти, *orst-e-тъ* – полските, западноукраински диалекти и т. н.) (ОЛА 2007: к. 14).

Характерно само за южнославянските диалекти е лексемата *трохи*; *trox-y* ‘дребни остатъци от хляб’, която има обширен ареал в българските диалекти, островен ареал в сръбските диалекти и микроареал в диалектите в Северна Македония (пп. 104, 112) [ОЛА 2007: к. 19].

Лексемата *ужина*; *už-in-a* ‘обедно хранене’ заема обширен ареал в хърватските и словенските диалекти, островно се открива в някои сръбски диалекти и образува микроареал в западнобългарските говори (пп. 121, 122), (ОЛА 2007: к. 59).

Лексемата *храна*; *xogn-a* ‘ядене’, широко е разпространена както в българските диалекти (югозападните и североизточните), така и в сръбските, словенските и хърватските диалекти, (ОЛА 2007: к. 54).

Лексемата *иценце*; *//aj-ъč-en-ъc-e* ‘яйчице’, която е деминутив, е разпространена само в българските диалекти, диалектите в Северна Македония и островно в сръбските диалекти (ОЛА 2007: к. 40). На обобщаващата к. 66 в този том е картографирано разпространението на деминутивните суфикси в славянските диалекти. На нея се открояват

българските диалекти и диалектите в Северна Македония, в които концентрацията на деминутивни названия е най-голяма (ОЛА 2007: к. 66).

Компактен ареал в българските диалекти образува заемката *каймак*; (*каймак*)-ъ ‘гъст мазен слой на прясно или кисело мляко’ от тюрк. *каумак*, която е разпространена още в сръбските диалекти, диалектите в Северна Македония и островно в хърватските диалекти (ОЛА 2007: к. 37). Тези заемки в южнославянските езици са по-късни взаимствания и са резултат от културно-историческото влияние на различни езици (Вендина 2014: 392).

5. Лексеми, разпространени само в българските диалекти.

В тази група се включват лексеми, разпространени само в българските диалекти според картите в т. 6 на ОЛА. Има много други лексеми, които не са картографирани в българската диалектна мрежа на ОЛА. Някои от тях са картографирани в БДАОТ, а други се откриват само в диалектните архиви.

Такива лексеми, които са разпространени само в българските диалекти според картите на т. 6 на ОЛА са: *черупка*; *čer-up-ъk-a* ‘черупка (на яйце)’ (ОЛА 2007: к. 41), *икиндия*; (*ikindi*)-j-a ‘следобедна ядене’ от тур. *ikindi* (ОЛА 2007: к. 61), субстантивите *телешко*; *teletъskO* ‘телешко месо’ (ОЛА 2007: к. 23), *овче*; *ovъčъjE* ‘овче месо’ (ОЛА 2007: к. 24), *гъше/патешко*; *gъsъjE/patъkъjE* ‘гъше/патешко месо’ (ОЛА 2007: к. 25). Те са възникнали в епохата на самостоятелно развитие на славянските диалекти или са резултат от междуезикова интерференция.

След така представената ареална характеристика на част от названията от кулинарната лексика в славянските диалекти, могат да се направят някои общи заключения:

Териториалното разпространението на тези названия по славянската езикова територия доказва, че българската кулинарна лексика на диалектите е част от славянската кулинарна лексика. В трите основни групи славянски диалекти – източнославянски, западнославянски и южнославянски съществуват кулинарни названия, които се срещат и в българските диалекти. Това още веднъж потвърждава връзката на българския език и българските диалекти с целия славянски езиков континуум.

Най-голяма е групата на кулинарните названия, разпространени в българските и в другите южнославянски диалекти (особено в

югоизточната българо-македонска диалектна зона и в сръбско-македонско-българската диалектна зона), което е резултат от балканската междуезикова интерференция.

От друга страна в българските диалекти се открояват и много новообразувания, възникнали в епохата на самостоятелно развитие на славянските диалекти. Тези новообразувания принадлежат към изключителната (*ексклузивна* – Т. Ив. Вендина) кулинарна терминология и характеризират българските диалекти именно като диалекти на българския език. Част от тях са представени и в българската диалектна мрежа на ОЛА.

Картите в лексикалните томове на ОЛА нагледно илюстрират възможността за използване на лексикалните и на словообразователните данни при делението на микро- и макроезиковата славянска територия.

В тази връзка Общославянският лингвистичен атлас е уникален източник за изследване на славянския диалектен ландшафт и на всички езикови процеси, протичащи в славянските диалекти (Вендина 2006: 5).

Литература

БДАОТ 2001: *Български диалектен атлас. Обобщаващ том. Ч. I–III. Фонетика. Акцентология. Лексика* (Отг. ред. Ив. Кочев, авторски колектив). [Balgarski dialekten atlas. Obobshtavasht tom. I–III. Fonetika. Akcentologia. Leksika. Otg. redaktor Iv. Kochev (kolektiv)] София: Книгоиздателска къща „Труд“, 2001.

Вендина 2006: Вендина, Т. Ив. *Общеславянски лингвистически атлас и етнолингвистика* [Vendina, T. Iv. Obshteslavuyanskiy lingvisticheskiy atlas i etnolingvistika] // *ОЛА. Материали и изследвания. 2003–2005*. Под ред. На Т. И. Вендина. Москва: Институт славяноведения РАН, 2006, 5 – 16.

Вендина 2014: Вендина, Т. Ив. *Типология лексических ареалов Славии*. [Vendina, T. Iv. Tipologia eksicheskikh arealov Slavii.] Москва. Санкт- Петербург: Нестор-История, 2014.

Керемидчиева 2016: Керемидчиева, Сл. *Нови данни за мястото и ролята на българските диалекти в славянското езиково семейство (върху фонетични и лексикалнословообразователни материали от Общославянския лингвистичен атлас)* [Keremidchieva, Sl. Novi dannî za myastoto i rolyata na balgarskite dialekti v slavyanskoto ezikovo semeystvo

(varhu fonetichni i leksikalno-slovoobrazovatelni materiali ot Obshtoslavyanskiya lingvistichen atlas.)] // *Известия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“*. Кн. XXIX. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2016.

ОЛА 2007: *Общеславянский лингвистический атлас. Серия Лексико-словообразовательная. Вып. 6. „Домашнее хозяйство и приготовление пищи“* [Obshteslavyanskiy lingvisticheskiy atlas. Seria leksiko-slovoobrazovatelynaya. Vyp. 6. „Domashnee hozyaystvo i prigotovlenie pishti“.] (Отв. ред. Т. Ив. Вендина), Москва: Институт славяноведения РАН, 2007.

Радева 2001: Радева, В. *Увод в ареалната лингвистика*. [Radeva, V. Uvod v arealnata lingvistika.] София: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2001.

ЭССЯ 1974: *Этимологический словарь славянских языков*. [Etimologicheskiy slovary slavyanskih yazykov] Т. 1. –. Москва, 1974.